

ПРЕПОРЪКИ

за правно признаване на еднополови връзки и
родителство за Европейския съюз, България, Латвия,
Литва, Полша, Румъния и Словакия

„ПОВИШАВАНЕ НА ИНФОРМИРАНОСТТА ЗА
ПРИБЪЩАВАЩИ ОБЩЕСТВА, ПРИЕМАЩИ
ЛГБТИ СЕМЕЙСТВАТА В ЕВРОПА – R.I.S.E.“

Проектът е съ-финансиран по Програма „Права, равенство и гражданство“ (2014-2020) на Европейския съюз.

ПРОЕКТ № REC-RDIS-DISC-AG-2018-848879
РЕЗУЛТАТ ОТ WP 3.1

Автори: Национална асоциация за ЛГБТ права LGL (Lietuvos Gėjų Lyga), Литва; Асоциация на ЛГБТ и техните приятели „Мозайка“ (LGBT un viņu draugu apvienība "Mozaika"), Латвия; Любовта не изключва (Stowarzyszenie miłość nie wyklucza (MNV), Полша; Аксепт (Асепт), Румъния; Inicijativa Inakost, Словакия; Ресурсен център „Билитис“, България

Дизайн: Мануела Попова

Публикация и разпространение: Фондация Билитис

Година на публикация: 2021

Всички права запазени.

Съдържанието на настоящия документ представя само възгледите на автора (авторите) и е единствено тяхна отговорност; за него не може да се смята, че отразява възгледите на Европейската комисия или друг орган на Европейския съюз. Европейската комисия не поема каквато и да било отговорност за използването на информацията, която се съдържа тук.

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ

Хартата на основните права на ЕС предоставя на всички защита на семейния и личния живот, както и защита от дискриминация въз основа на сексуална ориентация или полова идентичност. Въпреки това, поради ограниченията на компетентността на ЕС в областта на семейното право и пропуските в законодателството на ЕС, държавите членки не са задължени съгласно правото на ЕС да гарантират на ЛГБИТК хората и техните семейства равен достъп до правото на брак, сключване на регистрирани партньорства и право да имат деца или да ги осиновят заедно или като втори родител. Следователно положението на „семействата на дъгата“ (семейства, състоящи се от еднополова двойка и децата, които двойката отглежда заедно) зависи от националното законодателство и се различава в държавите членки, като шест от тях (България, Латвия, Литва, Полша, Румъния и Словакия) не гарантират никакви семейни права на ЛГБТИК хората.

Въпреки че вътрешната ситуация в гореспоменатите държави членки ще бъде предмет на по-нататъшен анализ в настоящия доклад, като следват специфичните за държавата препоръки, не може да се каже, че положението на семействата на дъгата излиза изцяло извън обхвата на компетентността на ЕС. ЛГБТИК хората, както всички граждани на ЕС, се движат между държавите членки на ЕС и имат неоспоримо право да го правят, както и да избират свободно мястото си на пребиваване въз основа на член 21 от ДФЕС. Освен това за семействата, образувани от граждани на ЕС и граждани на трети държави, вторичното законодателство (Директива 2004/38) гарантира правата на събиране на семейства.

Въпреки това, когато упражняват свободата си на движение и правото на събиране на семейството, семействата на дъгата се сблъскват с множество пречки, причинени най-вече от различията в националното законодателство и отказа на някои държави членки да признаят семейните им връзки, било между партньори (женени или неженени) или между ЛГБТИК хора и техните деца.

На практика това означава, че еднополовите двойки (женени, регистрирани като партньори или нерегистрирани), с или без деца, може в една държава членка да бъдат признати като семейство, равно на формирано от партньори от различен пол семейство, но след преминаване на границата с друга държава членка, те може от законова гледна точка да се смятат за напълно несвързани. Както помежду си, така и с децата си, които внезапно, вместо да имат двама законни родители, имат един или дори нито един (в случаите на непризнато сурогатно майчинство).

Конкретната ситуация на всяко семейство на дъгата, което желае да упражни свободата си на движение и да се премести или да се върне в една от шестте държави членки, които не защитават семейните права на ЛГБТИК хората, зависи от няколко фактора, главно: правни връзки между тях, гражданството им в ЕС или неговата липса, националното законодателство на държавата, в която се преместват или връщат, и обхвата на признаването, което търсят. Въз основа на Директива 2004/38 и съдебната практика на Съда на Европейския съюз няма съмнение, че всяка държава членка е законово задължена да признае поне еднополовия брак на гражданин на ЕС и гражданин на трета страна с цел предоставяне на разрешение за пребиваване на последния. На практика обаче дори това може да е проблем, като Румъния е пример за държава членка, която не се съобразява с решението на Съда по делото Coman & Hamilton (2018).

Независимо от това, проблемите с упражняването на правата за събиране на семейството са само върхът на айсберга от проблеми, с които се сблъскват семействата на дъгата в ЕС в трансгранични ситуации (т.е. когато упражняват свободата си на движение). Това транснационално измерение на обсъжданите ситуации води и до приложимостта на защитата по Хартата. Съгласно член 51 Хартата е задължителна за държавите членки, когато те прилагат правото на Съюза (т.е. както се тълкува от Съда на ЕС, когато те действат в обхвата на правото на ЕС). Следователно, когато семействата на дъгата упражняват свободата си на движение и правото на събиране на семейството, държавите членки са законово задължени да спазват основните им права, предвидени в Хартата, включително правото на недискриминация и на защита на личния и семейния живот.

По тази причина, въпреки че националното семейно право попада в обхвата на компетентността на държавите членки, ЕС има правомощия по отношение на свободата на движение на гражданите на ЕС, което е достатъчно, за да се разрешат поне някои пречки, пред които са изправени семействата на дъгата при преместване или връщане в държави членки, които не признават семейните права на ЛГБТИК хората.

„Ако сте родител в една страна, Вие сте родител във всяка страна“ – обяви председателят на Европейската комисия Урсула фон дер Лайен в речта си за състоянието на Съюза през 2020 г. В Стратегията за равнопоставеност на ЛГБТИК за 2020-2025 г. Комисията прави това обещание по-точно, като заявява, че ще настоява за взаимно признаване на семейните отношения в ЕС и ще предложи хоризонтална законодателна инициатива, която да го подкрепи и да подобри защитата на семействата на дъгата в трансгранични ситуации.

Действията на ЕС в това отношение трябва да отговарят на следните препоръки.

ЗАКОНОДАТЕЛНИ И СЪДЕБНИ

- Европейската комисия следва да предложи хоризонтална законодателна инициатива, която изисква всички държави членки да признаят за целите на националното законодателство произхода на дете, както е посочен в акта за раждане, издаден в друга държава членка, независимо от пола или половата идентичност на родителите или семейното им положение.
- Като временна мярка Европейската комисия следва да гарантира, че всички държави членки признават родителството на дете за целите на упражняването на правата, предоставени от правото на ЕС на гражданите на Европейския съюз, особено свободното движение на граждани, и спазват задължението за издаване на документ за самоличност или документ за пътуване, отнасящ се до лицата, посочени в акта за раждане като родители, както е посочено в заключението на генералния адвокат по дело C-490/20.
- Европейската комисия следва да предложи хоризонтална законодателна инициатива, която изисква всички държави членки да признаят за целите на националното законодателство брака или регистрираното партньорство, сключено в друга държава членка, независимо от пола или половата идентичност на съпрузите или партньорите.
- Съветът на ЕС следва да приеме директивата за прилагане на принципа на равно третиране на лицата независимо от религия или убеждения, увреждания, възраст или сексуална ориентация, както е предложено от Комисията през 2008 г. и блокирано в Съвета оттогава.
- Европейската комисия следва да предприеме действия по изпълнение срещу Румъния за неспазване на решението на Съда на ЕС по делото Coman & Hamilton и да проучи дали всички държави членки го спазват.

НЕЗАКОНОДАТЕЛНИ

- Европейската комисия следва да преразгледа насоките относно свободното движение, за да отразяват те многообразието на семействата на дъгата, включително семействата на трансджендър хора.
- Европейската комисия следва да предложи съобщение, поясняващо обхвата на Директива 2004/38, така че термините „партньор“, „родител“, „дете“, „пряк наследник“ или „пряк роднина по възходяща линия“, използвани в нея, да се отнасят и за лица от същия пол, трансджендър лица и техните деца.
- ЕС следва да подкрепи стратегическите съдебни дела на организации на гражданското общество, насочени към разширяване на защитата на правата на семействата на дъгата, гарантирани от решенията на СЕС и ЕСПЧ.

БЪЛГАРИЯ

Правата на семействата на дъгата не са защитени от нито един правен инструмент в България. Бракът е конституционно установен като възможен само между лица от различен пол. Няма друга правна форма на признаване на семейството освен брака. Законодателството предвижда признаване на семейните права само за двойки с брак, които по дефиниция са двойки от лица от различен пол, и за никаква друга форма на съжителство. В резултат на този правен вакуум семействата на дъгата нямат правото на съвместно осиновяване, достъп до репродуктивно здраве като семейство, наследяване и много други социални, икономически и граждански права.

Съществуват различни определения на семейство, разпръснати в различни закони и с различни значения, но нито едно от тях не включва семействата на дъгата поради първоначалното ограничение на значението на термина „съпрузи“, установено от Конституцията, която смята съпрузите за лица от различен пол. Семейният кодекс като основен нормативен акт, занимаващ се с уреждането на семейните отношения, не дава определение на понятието „семейство“. Определение на семейство може да се намери в Закона за семейни помощи за деца, който разглежда съжителстващите партньори и техните признати общи деца като вид семейство в допълнение към женените съпрузи. Въпреки това, като се има предвид, че българското законодателство не предвижда възможността лица от един и същи пол да имат признати общи деца, това определение също се отнася само за разнополови двойки. На повечето места, където могат да се намерят определения за семейство, се говори за семейството като двойка. Споменатият Закон за семейни помощи за деца също признава вид семейство, което включва родител и неговите/нейните непълнолетни деца (родени, законно признати или осиновени). Това определение включва самотни ЛГБТИ родители с техните биологични деца, въпреки че това не е упоменато изрично. Самотните ЛГБТИ родители и техните биологични деца имат право на същите социални помощи като другите самотни родители. Определението за приемно семейство в Закона за закрила на детето е двама съпрузи или отделно лице, при което се настанява дете за отглеждане. Според това определение семейство на дъгата не може да стане приемно семейство, но един от партньорите би могъл да кандидатства да бъде приеман родител. Правата на осиновяване са най-голямото предизвикателство – както за осиновяване от втори родител, така за осиновяване от един родител. Нашето проучване показва, че когато едно ЛГБТИ лице кандидатства за осиновяване, може да не му бъде предоставено осиновяване поради силните хомо-/трансфобни нагласи на органите, занимаващи се с осиновяване.

След делото *Coman* в Румъния, България също успява да гарантира правото на свободно движение на ЛГБТИ семейства. На 24 юли 2019 г. Върховният съд на България потвърждава положителното решение на Административен съд София-град от 2018 г., което дава право на пребиваване на съпруг на гражданин на ЕС от същия пол – в съответствие с решението *Coman v. Romania*.

Решението не легализира еднополовите бракове, но признава правото на свободно движение на съпрузи на граждани на ЕС в еднополови бракове и е първото съдебно решение, което взема предвид съществуването на брак между граждани от един и същи пол. В момента вторият родител на дете, родено в еднополово партньорство, законно признато в чужбина, не може да бъде вписан в акта за раждане, ако последният е издаден от българската държава. В момента тече дело на ЛГБТ организация „Действие“, което има за цел да промени тази практика. Правата на втория родител в брак или регистрирано партньорство, сключени в чужбина, не се признават. Има положително съдебно решение през 2019 г., в което Софийският районен съд постановява, че жена в еднополов брак, сключен в чужбина, може да вземе фамилното име на партньорката си. Последното обаче не предполага автоматично признаване на всички социални и икономически права, предоставени на съпрузите от различен пол.

В същото време, в резултат на силни анти-ЛГБТИ и анти-джендър кампании, през последните няколко години ставаме свидетели на намаляване на общественото приемане на ЛГБТИ хората и семействата на дъгата. Това може ясно да се види при сравняване на резултатите на Евробарометър по отношение на ЛГБТИ от 2015 и 2019 г. Според Евробарометър за 2019 г. българското общество показва едно от най-ниските нива на приемане на ЛГБТИ хората в ЕС. България заема последното място по приемане при повечето от въпросите. Например едва 39% (51% през 2015 г.) от хората са напълно съгласни, че гей мъжете, лесбийките и бисексуалните хора трябва да имат същите права като хетеросексуалните, едва 20% (27% през 2015 г.) са съгласни, че няма нищо лошо в сексуални отношения между лица от един и същи пол, и едва 16% (17% през 2015 г.) са съгласни, че еднополовите бракове трябва да бъдат разрешени в цяла Европа (най-ниският резултат в ЕС).

ПРЕПОРЪКИ

1. Приемане на закон или изменение на действащия Семейен кодекс на Република България, за да се включи гражданско партньорство, достъпно както за разнополови, така и за еднополови двойки.
2. Признаване на бракове между лица от един и същи пол, сключени в други държави членки на ЕС или трети държави, с цел упражняване правото на свободно движение в Република България.
3. Признаване на удостоверенията за раждане на деца, родени в еднополови семейства в други държави членки на ЕС или в трети държави, за целите на упражняване правото на свободно движение в Република България и в съответствие с Конвенцията за правата на детето.

ЛАТВИЯ

Член 110 от Конституцията на Република Латвия (Satversme) гласи: „Държавата защитава и поддържа брака – съюз между мъж и жена, семейството, правата на родителите и правата на детето.“, а член 35 от Гражданския закон гласи „Бракът между лица от един и същи пол е забранен“. Следователно Латвия все още е сред шестте държави членки на ЕС, където няма абсолютно никаква защита на еднополовите двойки. На 12 ноември 2020 г. Конституционният съд (Satversmes State) постановява Решение № 2019-33-01 относно правото на еднополова двойка на родителски отпуск, с което се признава, че разпоредбата на член 150, ал. 1 от Закона за труда, доколкото не осигурява защита и подкрепа за партньора на майката поради раждането на детето, не отговаря на първото изречение на член 110 от Конституцията. Според решението на Съда той се смята за нищожен от 1 юни 2022 г. На 8 април 2021 г. в решение на Конституционния съд № 2020-34-03 се заявява, че правилото, което изисква семеен партньор от същия пол да плаща по-висока държавна такса за наследяването на имуществото на своя починал партньор, отколкото плащат съпрузите, трябва да бъде премахнато; в момента държавната такса е 60 пъти по-висока, отколкото за семейните двойки. Правилото изтича на 1 юни 2022 г., както е посочено в решението на Конституционния съд.

Понастоящем латвийското законодателство няма ясно определение за семейство. Гражданският закон, член 214, определя семейството в тесен смисъл – „... семейство се състои от съпрузите и техните деца, докато все още са част от общо домакинство“. На 7 януари 2021 г. дясната политическа група Национален алианс (Nacionālā Arvienība) внася в латвийския парламент (Saeima) законопроект за изменение на Конституцията, чието намерение е да се определи понятието за семейство като съюз между мъж и жена. Предложеният законопроект предлага текстът на член 110 от Конституцията да бъде, както следва: „Държавата защитава и подкрепя брака – съюз между мъж и жена, семейство, основано на брак, кръвно родство или осиновяване, правата на родителите и децата, включително правото на детето да расте в семейство, основано на майка (жена) и баща (мъж). Държавата помага особено на деца с увреждания, деца, останали без родителски грижи или деца, страдащи от насилие.“ На 14 януари 2021 г. Парламентът с 47 гласа „за“ това предложение, 25 „против“, 21 негласували и 7 отсъстващи прехвърля предложението към всички комисии на Сейма, като определя Комисията по правни въпроси като отговорна комисия.

Съгласно член 110 от Конституцията на Латвия и член 35 от Гражданския закон браковете и регистрираните партньорства, сключени в чужбина, не се признават. Същото важи и за признаването на семействата с деца, родени в еднополови семейства в чужбина.

Според проучване на водещата агенция за пазарни проучвания SKDS през февруари 2021 г., 55% от анкетираните отговарят, че имат неутрално отношение към хомосексуалните хора, почти 20% са отговорили, че ги подкрепят, а 22% осъждат хомосексуалните хора. Данните показват увеличаване на положителното обществено отношение към ЛГБТ хората. Проучването показва, че 55,6% от анкетираните са съгласни, че законопроектът за съжителство (Dzīvesbiedru likums) трябва да бъде приет, а 44% са съгласни, че такива права трябва да бъдат предоставени и на еднополовите двойки. Същото проучване включва и данни за общественото отношение към децата, живеещи в еднополови семейства, като 75% са съгласни, че децата, които живеят в еднополова двойка, трябва да имат същите права като другите деца.

ПРЕПОРЪКИ

1. Разширяване на определението за семейство в Гражданския закон, така че да включва и еднополови двойки и двойки, живеещи в нерегистрирани партньорства.
2. Приемане на институт за защита на всички семейства, като например партньорство или съжителство.
3. Прилагане на решения № 2019-33-01 и № 2020-34-03 на Конституционния съд.
4. Прилагане на разпоредби за защита и на еднополови семейства, които имат регистрирано партньорство или са женени в чужбина.

ЛИТВА

Законът за равно третиране включва определение за членовете на семейството само като съпрузи и преки потомци, като по този начин изключва (регистрираните) партньори от правна защита в случай на дискриминация на основание гражданство. Регистрираните партньори на граждани от държави, в които тези партньорства са законно регистрирани, не се признават за членове на семейството в Литва и не могат да подават индивидуални жалби относно твърдяна дискриминация на основание гражданство. На 22 януари 2020 г. правителството на Република Литва предлага да се отмени тази клауза и да се определят членовете на семейството съгласно определението, предвидено в Закона за правния статут на чужденците, т.е. включвайки (регистрирани) партньори в определението за членове на семейството. На 11 януари 2019 г. Конституционният съд на Република Литва постановява решение за законово признаване на еднополови съюзи, сключени в чужбина. Въпреки факта, че Конституционният съд се произнася по тесен въпрос дали съпруг от същия пол има право на разрешение за пребиваване на основание „събиране на семейството“, Съдът прави някои важни забележки, като подчертава, че конституционното понятие за семеен живот включва двойки в стабилна фактическа връзка (параграф [32.5] от решението). Поради това се препоръчва да се разшири определението за членове на семейството съгласно Закона за равно третиране, за да се осигури ефективна защита от дискриминация на основание гражданство на (регистрирани) партньори на граждани на ЕИП.

Законът за укрепване на семейството (в сила от 1 март 2018 г.), Законът за основите на защитата на правата на детето (в сила от 1 юли 2018 г.) и Гражданският кодекс (в сила от 1 юли 2018 г.) въвеждат понятие за взаимно допълване на майчинството и бащинството, определено като съществена необходимост на детето да има двама родители или осиновители от различен пол. Принципът на взаимно допълване на майчинството и бащинството „трябва да се прилага при прилагане на защитата на правата на детето и оказване на помощ на семейството“. Принципът потенциално носи дискриминационни последици въз основа на сексуална ориентация, тъй като еднополовото родителство може да се смята за несъвместимо с висшия интерес на детето. Този принцип потенциално противоречи на правото на личен и семеен живот, равенство и недискриминация (член 17 и член 26 от Международния пакт за граждански и политически права).

Член 3.229 от литовския Граждански кодекс (2000) понастоящем е формулиран по начин, който е дискриминационен спрямо еднополовите двойки, т.е. според него партньорство може да произтича само от връзката на лица от различен пол. От 19 държави членки на Съвета на Европа, които разрешават някаква форма на регистрирано партньорство, различна от брака, изглежда само Литва го запазва специално за разнополовите двойки.

ПРЕПОРЪКИ

1. Разширяване на определението за член на семейството по Закона за равно третиране, така че да осигурява ефективна защита от дискриминация на основание гражданство на (регистрирани) партньори на граждани на ЕИП.
2. Осигуряване на ефективна защита от дискриминация въз основа на гражданството на (регистрираните) партньори на гражданите на ЕИП.
3. Изменение на член 3.229 от литовския Граждански кодекс (2000 г.), като се въведете полово неутрален институт на партньорство.
4. Премахване на потенциално дискриминационния принцип за взаимно допълване на бащинството и майчинството.
5. Засилване на междусекторните усилия за интегриране на принципа на семейното равенство.

ПОЛША

През 2020 г. Полша се нарежда на дъното сред държавите членки на ЕС в Индекса на дъгата на ИЛГА-Европа. В категорията „Семейство“, която се отнася за брачно равенство, регистрирано партньорство, съвместно осиновяване и осиновяване от втори родител, резултатът за Полша е „0“ от години. Няма законово признаване на еднополовите връзки, нито законът гарантира каквито и да било права на ЛГБТИ семействата. Само двойките със сключен брак имат право на съвместно осиновяване. Достъп до технологии за асистирана репродукция, използвани за лечение на безплодие, се дава на семейни двойки и двойки в неофициални връзки, но не и на еднополови двойки. Изисква се развод, за да се премине през правно признаване на пола (на практика обаче, не в законодателството) и трансджендър човек след правно признаване на пола може да сключи брак само с човек от противоположния правен пол. Репродуктивните права на трансджендър хората не се признават, тъй като при липса на разпоредби, регулиращи тяхното родителство, положението на дете, родено от трансджендър мъж или заченато от трансджендър жена, до голяма степен зависи от отделните длъжностни лица по вписвания или съдилища.

Полската Конституция и Кодексът за семейството и настояничеството обаче не дават определения за термините „семейство“ или „родителство“. Определение за „семейство“ е дадено само в Закона за социално подпомагане от 2004 г., който гласи, че семейството се състои от „свързани или несвързани лица, които остават в действителна връзка, живеят заедно и имат общо домакинство“. Подобен подход е приложен от Върховния съд при тълкуване на понятията „съжителстващо лице“ и „близък роднина“. И в двата случая Върховният съд констатира, че термините могат да се отнасят до лица от същия пол. На практика обаче съдебните решения имат положителни последици само в много ограничени ситуации – напр. с цел наследяване на право на наем на починал партньор (но не и наследство) и за правата в хода на наказателно производство (напр. отказ за даване на показания).

Член 18 от полската Конституция гласи, че „бракът като съюз между мъж и жена, както и семейството, майчинството и родителството, са поставени под закрилата и грижите на Република Полша“. Едната страна на правния дебат твърди, че той остава пречка за брачното равенство. Съдилищата основават своите решения на член 18 в случаите на еднополови двойки, които се опитват да сключват брак, и в случаите на двойки, които са сключили брак или са регистрирали партньорството си в чужбина и подават заявление да ги регистрират в Полша. Следователно понастоящем еднополовите двойки не могат да регистрират чуждестранно свидетелство за брак/партньорство в Полша. Има обаче стратегически съдебни дела в това отношение и те включват дела, комуникирани през 2020 г. от ЕСПЧ.

Правното положение на еднополовите родители и техните деца, родени в чужбина, също е правно несигурно и постоянно се променя в зависимост от съдебната практика и практиката на службите по вписванията.

В повечето случаи родителството на социален родител (родител, който не е биологично свързан с детето) не се признава, тъй като съдилищата твърдят, че родители могат да бъдат само двама души от различен пол (терминът обаче не е определен като такъв в закона). В някои случаи деца на еднополови двойки имат проблеми дори с получаването на полски документ за самоличност и паспорт, тъй като службата по вписванията отказва да регистрира чуждестранните удостоверение за раждане, които посочват лица от един и същи пол като родители. Има стратегически съдебни дела по такива случаи и те включват дело, комуникирано през 2019 г. от ЕСПЧ, и дело, отнесено към Съда на ЕС.

Еднополовите двойки и ЛГБТИ семействата използват различни стратегии за справяне с тази липса на правно признание. Партньорите могат да си предоставят различни пълномощни – напр. да се представляват взаимно в определени административни ситуации – но обхватът им е много ограничен. На практика, както показват проведените проучвания, ситуацията често зависи от социалните и финансови привилегии, като нивото на обществено приемане е по-високо в големите градове, частните училища или частните здравни заведения. Като цяло общественото отношение към ЛГБТИ хората в Полша е нееднозначно. От една страна проучванията показват, че подкрепата за брачно равенство нараства и достига 42% през 2019 г. (с 57% подкрепа за еднополови регистрирани партньорства). От друга страна 24 % от анкетираните в проучването на Центъра за изследване на общественото мнение заявяват през 2019 г., че хомосексуалните хора не трябва да се толерират, а кампанията на омразата срещу ЛГБТИ общността в Полша се подклажда от политици и държавни представители.

ПРЕПОРЪКИ

1. Въвеждане на брачно равенство, т.е. отваряне на институцията на брака за лица от един и същи пол, чрез изменение на Кодекса за семейството и настойничеството и друго необходимо законодателство.
2. Алтернативно, като временна мярка – въвеждане на института на регистрирано партньорство, отворен за двойки независимо от пола на партньорите и гарантиращ еквивалентни права.
3. Даване на възможност да се посочат лица от един и същи пол като родители в удостоверението за раждане на детето; определяне на съдържанието на удостоверението за раждане на дете, родено от трансджендър мъж или заченато от трансджендър жена; отваряне на съвместното осиновяване и осиновяването от втори родител към женени или неженени двойки, независимо от пола на партньорите.
4. Предоставяне на услуги по репродуктивно здраве на женени или неженени двойки, независимо от пола на партньорите, както и на самотни лица.
5. Независимо от законодателния процес за въвеждане на брачно равенство и права на осиновяване, незабавно да се коригира редовната практика на службата по вписванията, така че да се вписват чуждестранни удостоверения за брак/ партньорство на еднополови двойки и чуждестранни удостоверения за раждане на деца на родители от един пол. Следователно да се признаят напълно правата на ЛГБТИ семействата в трансгранични ситуации.

РУМЪНИЯ

Румъния не предоставя никаква форма на признаване и правна защита за семействата на дъгата. [1] През последните 12 години Парламентът безуспешно обсъжда осем законопроекта за гражданско партньорство. През 2009 г. Парламентът приема нов Граждански кодекс, който изрично забранява официалния брак в Румъния, както и признаването на брак, сключен в чужбина, между две лица от един и същи пол. Осиновяването е строго забранено за семейства на дъгата във всякакъв формат. Всички права, които държавата предоставя на лица от различен пол, когато се сключат брак, са отказани на лица от един и същи пол, които формират фактически семейства в продължение на много години и им е забранено да сключат брак (правото на признаване в болницата като член на семейството, правото на признаване за член на семейството за процедури в случай на смърт, право на законно наследство, право на съвместно осигуряване, право на поемане на договора за наем, право на гражданско обезщетение в случай на насилствена смърт, право на наследствена пенсия, право на болнични за грижа за член на семейството, задължение за издръжка, помощи за семеен бизнес и др.).

Законът и практиката не дават определение за семейството или за член на семейството, а за понятието „семеен живот“. През 2016 г. Конституционният съд на Румъния заявява, че понятието за семеен живот е сложно, включващо фактически семейства и семейства, които са резултат от брак.[2] През 2018 г. Съдът установява, че връзките, формирани от две лица от един и същи пол, имат същото право на конституционна защита на правото на семеен живот като двойките, съставени от лица от различен пол.[3]

Новият граждански кодекс строго забранява признаването на бракове и регистрирани партньорства на лица от един и същи пол, сключени в чужбина, за всички цели.[4] През 2018 г. Конституционният съд решава, че тази законова забрана не трябва да се прилага за случаи на съпрузи, които упражняват свобода на движение съгласно правото на ЕС.[5] Това решение е в резултат на решението на Съда на Европейския съюз по делото Coman and Others.[6] Въпреки тези решения, които са задължителни за всички органи, имиграционните власти продължават да отказват да признаят статута на съпруг за лица от същия пол.[7]

Връзките родител-дете на деца на еднополови партньори, родени в чужбина, не се признават в Румъния, тъй като Новият граждански кодекс строго забранява признаването на бракове и регистрирани партньорства на лица от един и същи пол. Освен това предварително зададените позиции за родители в акта за раждане са „майка“ и „баща“.

Асоциация АССЕРТ провежда статистически значимо проучване на общественото възприятие относно правната защита и признаването на еднополови двойки.

Проучването има за целева популация пълнолетното румънско население, имащо право на глас, което означава всички жители на Румъния с румънско гражданство на възраст над 18 години. Проучването изключва румънската диаспора – популация, която вече е изложена на ЛГБТИ лица, които имат право да сключат брак или да създадат други граждански съюзи. Размерът на извадката е 1064 въпросника, приложени от компютърно асистирано телефонно интервю, което избира случайни участници. Приложимата статистическата грешка е $\pm 3\%$, а данните са събрани от 6 януари до 15 януари 2021 г.

На въпрос коя фраза описва най-добре тяхното мнение за гей и лесбийските двойки, 26% от анкетираните отговарят, че еднополовите двойки трябва да имат право да сключат брак като всяка друга двойка, докато 17% избират правна защита в рамките на граждански съюз, като така общо 43% от румънците подкрепят правното признаване на еднополовите двойки. Освен това респондентите са попитани, ако един ден гражданският брак бъде легализиран за еднополови двойки в Румъния, какво въздействие би имало това върху живота им. Не е изненадващо, че впечатляващите 71% казват, че това няма да повлияе на живота им, докато едва 17% казват, че това ще им се отрази много негативно. Този процент отново потвърждава резултата от референдума от 2018 г. относно определението за семейство в румънската конституция, когато почти 80% от населението избира да не гласува. Така опитът за забрана на еднополовите бракове в румънската Конституция и даването на ново определение за семейство не успява с малко, тъй като минималният праг за участие в румънските референдуми е 30%.

Освен това децата често се разглеждат като спорна тема във връзка с приемането от страна на традиционната общественост на еднополовите връзки и тяхното законово признаване и регулиране. Данните обаче противоречат на тези опасения и показват осезаема съпричастност и значение, което румънците придават на децата и семействата, които отглеждат деца. На въпроса за еднополовите двойки в Румъния, които искат да отглеждат деца заедно, участниците са помолени да изберат опцията, която представлява тяхната гледна точка. 34% казват, че еднополовите двойки са еднакво способни да отглеждат деца и трябва да бъдат зачитани съгласно законите на страната, докато 18% отбелязват, че някои еднополови двойки вече отглеждат деца и може да се нуждаят от известна правна защита в Румъния. Така 52% от румънците признават съществуващия или потенциалния статус на ЛГБТИ хората като родители в страната.

Количественото проучване на АСCEPT показва още по-високи нива на приемане сред младите хора. 56% от хората на възраст между 18 и 34 години са съгласни, че еднополовите двойки трябва да се ползват от правна защита съгласно закона: 42% са съгласни с брака, докато само 12% подкрепят по-слаба форма на признаване. Нещо повече, във всички възрастови групи бракът с неговия сложен набор от значения е предпочитаната от румънската общественост правна форма пред други видове граждански съюзи. Дори във възрастовата група над 65 години, където 30% от румънците са съгласни с правна форма на регулиране на еднополовите връзки, 17% избират брак, а едва 13% – други видове граждански съюзи.

ПРЕПОРЪКИ

1. Приемане на законодателство, което гарантира признаването и защитата на еднополовите семейства наравно с хетеросексуалните семейства.
2. Имиграционните власти трябва незабавно да променят практиката си и да изпълняват решение С-673/16 на Съда на ЕС по делото *Coman and Others* и Решение № 534 от 18.07.2018 г. на Конституционния съд.

[1] 21 дела са висящи пред Европейския съд по правата на човека, в които има оплаквания за дискриминация и липса на признаване и защита. Вж. ЕСПЧ, *Viñuceanu and Ciobotaru v. Romania*, № 20081/19 и 20 други жалби.

[2] Конституционен съд на Румъния, Решение № 580 от 20.07.2016 г., параграф 40.

[3] Конституционен съд на Румъния, Решение № 534 от 18.07.2018 г., параграф 41.

[4] Нов граждански кодекс от 2009 г., член 277.

[5] Конституционен съд на Румъния, Решение № 534 от 18.07.2018 г.

[6] СЕС, С-673/16 *Coman and Others*, 5 юни 2018 г.

[7] Понастоящем делото *Coman* е висящо пред Европейския съд по правата на човека с оплакване срещу тези продължаващи нарушения. Вж. ЕСПЧ, жалба № 2663/21, *Relu-Adrian COMAN and Others v. Romania*, комуникирана на 09.02.2021 г.

СЛОВАКИЯ

Най-значимото словашко законодателство по отношение на семейството е Законът за семейството (Закон № 36/2005 Coll.) Няма пряко определение за семейство, но този закон гласи, че семейството, основано на брак, е основата на обществото. Член 1 от същия закон, както и член 41 от Конституцията, определят брака като уникална връзка между мъж и жена. Тази формулировка на националното законодателство представлява огромна пречка за по-нататъшни промени и застъпнически дейности. Освен това браковете и регистрираните партньорства от чужбина на еднополови двойки не се признават от Словакия. С този въпрос са свързани различни проблеми. Ако съпругът или съпругата на словашки гражданин е от напр. Нова Зеландия, има проблем с получаването на разрешение за престой, докато в случай на хетеросексуална семейна двойка съпругът/съпругата от Нова Зеландия има автоматично право на 5-годишно разрешение за престой, а след това има възможност да поиска разрешение за престой без ограничения. Пречка е определението за брак, споменато в националното законодателство, както и липсата на регистрирано партньорство.

В Словакия на практика няма никакво правно признание на семействата на дъгата. Няма възможност за сключване на брак или за регистриране на партньорство. Има възможност за осиновяване на дете от сам човек или от семейна двойка. Докато еднополовите двойки са изключени от възможността да сключват брак, няма възможност за осиновяване на дете от еднополови двойки. Има възможност за IVF, но само биологичният родител ще бъде вписан в акта за раждане на детето. Освен това според фокус група и задълбочени интервюта може да има усещане за стигма от обществото, в случай че човек, живеещ в еднополова връзка, иска да се подложи на IVF, придружен от партньора си. В случай на наследяване е възможно да се напише завещание, но от една страна това е акт, който се изисква от еднополовите двойки, но не и от семейните двойки, и в допълнение на това може да бъде икономически трудна задача и в същото време завещанието може да бъде оспорено, създавайки несигурност и риск от съдебни спорове (Plaváková, 2020).

Същият проблем има и в случай на признаване на удостоверения за раждане за деца, родени в чужбина. Несъществуващото законодателство по тези въпроси оставя родителите да живеят в несигурност и ги принуждава да подготвят повече документи в случай на нужда и да използват услугите на нотариус. Освен това през 2021 г. е направен опит да се включи в законодателството, че само мъж и жена могат да бъдат родители (K NR SR, 2004 - 2021). Като цяло по отношение на изследванията, основани на задълбочени интервюта, както и на фокус групи, хората, живеещи в семейства на дъгата, разделят живота си на две части. Първата представлява обичайният им живот с членовете на семейството им и тя се възприема като безпроблемна. Те намират начини да имат деца, могат да намерят услуги, които са отворени към ЛГБТ хората, и като цяло отношението на малката част от обществото, която е около тях, е приемащо.

От другата страна е останалата част от обществото, в рамките на която те трябва да действат, те трябва да посещават често държавни социални служби и различни обществени служби и членовете на семействата на дъгата живеят в постоянен стрес. Нарушаването на правата на еднополовите двойки е критикувано от словашкия омбудсман. Тя представя доклада си в националния Парламент и получава критики, че този доклад представлява ЛГБТ идеология. Този доклад от друга страна е подкрепен от словашкия президент Зузана Чапутова (Kleinová, 2020).

Фактът, че държавата не „вижда“ еднополовите двойки и семействата на дъгата, е още по-видим по време на пандемията от COVID-19. Няколко от пандемичните мерки излагат еднополовите двойки и семействата на дъгата на ситуации, които усложняват живота им и създават други бариери. Когато ограничава влизането на чужденци на своята територия, Словакия определя кръга от лица, за които ограничението не се прилага и поради което е разрешено да влизат на територията на Словакия. Тези изключения включват съпрузи и непълнолетни деца, докато всички други семейни връзки са пропуснати от Словакия. В случай на еднополова двойка, само законният родител има право да поиска домашни медицински грижи по време на ограниченията поради COVID-19. Няма възможност тази мярка да се използва както за биологични, така и за социални родители, какъвто е случаят с хетеросексуалните двойки (Plaváková, 2020).

ПРЕПОРЪКИ

1. Правно признаване на еднополовите двойки поне под формата на регистрирано партньорство.
2. Гарантиране, че законодателството за регистрирано партньорство, което признава и защитава еднополовите двойки, е прието и се прилага ефективно, и че осиновяването от втори родител е достъпно за всички.
3. Приемане на законодателство, което гарантира признаването и защитата на децата в еднополовите семейства наравно с децата в хетеросексуалните семейства.

Kleinová, P. (2020). Ombudsmanka sa zastala LGBTI, Kotlebovci sa zabávali. Prirovnali ju k „sorosovskej mimovládke“. [ONLINE] достъпно на: <https://www.startitup.sk/ombudsmanka-sa-zastala-lgbti-kotlebovci-sa-zabavali-prirovnali-ju-k-sorosovskej-mimovladke/>

K NR SR. (2004 - 2021). Návrh poslancov Národnej rady Slovenskej republiky Mariana KOTLEBU, Rastislava SCHLOSÁRA, Martina BELUSKÉHO a Magdalény SULANOVEJ na vydanie ústavného zákona, ktorým sa mení a dopĺňa Ústava Slovenskej republiky č. 460/1992 Zb. v znení neskorších predpisov. [ONLINE] достъпно на: <https://www.nrsr.sk/web/Default.aspx?sid=zakony/zakon&MasterID=8120>

Plaváková, L. (2020). Analýza právnej úpravy situácie párov rovnakého pohlavia. Iniciatíva Inakosť.

